

Helsingin yliopisto
Soveltavan kasvatustieteen laitos
& Koulutuksen arviointikeskus
Professori Jarkko Hautamäki

23.9.2009 luonnos #1

Opetushallitukselle
viite 2/015/2009

Pyrin vastaamaan ainakin osaan perustelluista kysymyksistänne. Vastaan ensisijaisesti PISA kokemuksen ja tiedon kautta, vaikka käytän hyväksi myös oppimaan oppimisen arvioinneista kertynyttä tietoa.

PISA tulokset kertovat useista asioista. Kerron ensin eräistä sivuhavainnoista, joilla on mielestäni suuri merkitys.

Tärkeä havainto on suomalaisten koulujen valmius ja taito järjestää PISA mittaus hallitusti ja huolellisesti. Samaan kuuluu suomalaisten koululaisten – opiskelijoiden – vastausalttius. Huomasimme, että PISA tiedoissa oli tieto siitä onko lainkaan vastannut ja muutimme sen muuttujaksi, joka kutsuimme *tehtävää ei jätätä yrittämättä –periaatteeksi* tai *no-item-left rule*. Suomalaisten tunnusluku on PISA maailman pienimpiä hollantilaisten kanssa. Suomalaiset olivat vain lisäksi parempia kuin hollantilaiset. Yleistys – kouluissamme vallitsee taito keskittyä tekemiseen, kun sen aika on. Tärkeissä asioissa ei ryhdytä järjestämään jatkuvaa neuvonpitoa tehdäkö vai olla tekemättä. Tämä siis koskee niin kouluja – opettajia ja oppilaita. Katson, että tämä tulos on suoraan merkki siitä, että kasvatukselliset tavoitteet ovat vähintään kohtuullisessa jamassa, eikä post-moderni ja uus-liberaali moraalinen hajautuminen ja yltiö-yksilöllistyminen ole vielä niin pitkällä kuin eräissä muissa maissa.

Maan eri osien samantasoisuus on eräs tärkeä havainto. Oleelliset erot eivät ole läänien tai muiden alueellisten luokitusten välisiä, ehkä Ahvenanmaata lukuun ottamatta. Samoin koulujen väliset maailman pienimmät erot ovat tärkeitä suojeltavia saavutuksia. Suomessa yksityiskoulujen tulokset eivät ole tilastollisesti heikompia (keskiarvot ovat kyllä heikompia) kuin kunnallisen koulutoimen tulokset, mutta sosiaalinen tausta huomioon ottaen tulosten olisi tullut olla selvästi parempia.

Otantaan valitut kaikki koulut suostuivat mukaan – useissa maissa oli vaikeuksia saada kouluja mukaan. Olemme pyrkinneet selvittämään tätä tai ainakin miettimään. Eräs havainto, jolle emme ole ehtineet laskea näyttöä on se, että mitä enemmän maissa on ns *high-stakes* testauksia, sitä vähemmän halukkaita koulut ovat ottamaan osaa, sitä enemmän oppilaat jättävät vastaamatta ja sitä heikompia tuloksia tunnutaan saavan. Efekti ei ole luonnollisesti tai onneksi kovin suuri, mutta kuitenkin tämänsuuntainen. Olemme tulkinneet tämän erääksi syyksi suomalaisten vastaushalukkuuteen ja

siten korkeaan PISA-tasoon. En ole havainnut mitään kunnollista hyötynäyttöä koko ikäluokan sellaisista testauksista, joilla ratkaistaan arvosanoja ja siis määritellään jatko-koulutusta.

PISA-arviointi tehdään suomalaisittain erittäin sopivassa kohdassa, 9-vuotisen peruskoulun viimeisenä vuonna. Muiden maiden tiedot ja Suomessa saatavilla olevat tiedot kertovat, että jos mittaus olisi tehty vuotta myöhemmin tai jos suomalaiset olisivat aloittaneet koulunsa 6-vuotiaina, jolloin mittaus tapahtuisi toisen asteen valinnan jälkeen, suomalaisten erityispiirre – pienet koulujen väliset erot – ei enää pitäisi paikkansa. Siirtyminen yhtenäisestä peruskoulusta eriytyneeseen toisen asteen koulutukseen näyttää tuottavan jostain systeemisestä mekanismista johtuen merkittävää koulujen välistä eriytymistä. Päättelen tästä tiedosta sen, että koulun aloitusikä on siten sopiva yhdistettynä 9-vuotiseen peruskouluun, ettei ole PISA_tutkimuksesta perustetta muuttaa koulun aloitusikää tai peruskoulun yhtenäisyyttä.

Muut pitkittäistietomme kertovat kuitenkin, että peruskoulun aikana tapahtuu jo 'ennakoivia' muutoksia oppilaissa siten, että ne jotka myöhemmin siirtyvät ammatilliseen koulutukseen, eivät pitäneet koulunkäyntiä enää hyvin merkittävänä ala-koulun päättymisen aikoihin ja sen jälkeen. Tästä seuraa mielestäni se, että tulee edelleen vahvistaa ala-koulun aikana hyvää oppimista ja opettamista sekä olla erityisen huolellinen ylä-koulun oppilaanohjauksessa ja oppiaineiden opiskelun perustelmissa. Käsitykseni on jopa se, että siirtymävaiheessa tulee erityisesti kiinnittää huomiota sitoutumiseen ja siihen, että oppilaat johdatetaan sellaisiin tilanteisiin, joita olemme muissa yhteyksissä kutsuneet oppimaan oppimiseksi, tai yleisemmin oppiaineiden välisiä yhteyksiä korostavaksi toiminnaksi.

Lukutaito on PISA-arvioinnissa suoriutumisen keskeisin edellytys. Tarkentaen – lähes kaikki tehtävät edellyttävät lukemista. Havaintomme on ollut se, että mitä pidempi luettava teksti on, sitä useimmin se jätetään vastaamatta. Ja tämä koskee erityisesti poikia. Jos PISA- science tai PISA-matematiikan suorituksista poistetaan laskennallisesti PISA_lukemisen vaikutus, pojat ovat tyttöjä parempia /poikien keskiarvot ovat silloin korkeammat kuin tyttöjen keskiarvot/. Laski asian miten päin tahansa, poikien halukkuus lukea pidempiä tekstejä on tulos. Lisäksi olemme osoittaneet, että tämä asiantila – pikien profiilissa matematiikan suoritus on parempi kuin lukutaito – pitää paikkansa koko tutkitussa maailmassa. Käsityksemme siis on, että poikien lukeminen on edelleen tärkeä heille ja kansakunnalle. Lukutaidon, äidinkielen ja kirjallisuuden, sekä muiden oppilaiden lukemiseen liittyviä seikkoja on edelleen eriteltävä. Koulujen oppiaineiden vaativat suoritustavoitteet edellyttävät kyllä jaksamista myös lukemiseen.

PISA-arvioinnin yleisistä tuloksista kiinnitän huomiota PISA-alueiden ja –tehtävien yhteys suomalaiseseen opetussuunnitelmaan perusteisiin ja oppiainekohtaisiin tavoitteisiin edellyttää edelleen lisäerittelyä. Olemme yhdessä Jyväskylän KTL:n tutkijoiden kanssa tätä työtä tehneetkin. Lukemisen ja tiedeaineiden kohdalla yhteensopivuus on varsin hyvä, matematiikan kohdalla hieman toisin tavoin kohtuullisen hyvä. Käsityksemme on, että matematiikan PISA_tehtävät eivät ole kovin

vaativia ja riittävän vaikeita suomalaisten opiskelijoiden matematiikan taitojen kattavaksi arvioimiseksi.

Suomalaisten PISA_profiili tarkoittaa tarkastelua, jossa katsotaan suoritustasoittain maan ero OECD maiden keskimääräiseen tasoon (kuvioita Kupiainen, Hautamäki & Karjalainen, 2009). Suomen profiili on oikealle kallellaan siten, että Suomen heikoimmat ovat ehdottomasti maailman parhaimmat, mutta Suomen parhaat ovat nyt joko maailman parhaita tai hyvin hyvien joukossa. Olemme päättelleet tästä, että suomalainen koulutuspolitiikka – yhteinen koulu kaikille – on perusteltua niin heikkojen, mutta myös hyvien kohdalla. Ei ole enää lainkaan niin, että olisi mahdollista esittää, että koulussa lahjakkaat eivät saisi riittävää tukea ja että meillä olisi lahjakkaiden opiskelijoiden erityinen ongelma. Liitettynä edelliseen kappaleeseen asia on samalla myös monimutkaisempi, ja voin arvella, että olisi sopivin eriyttävien keinoin mahdollista suoristaa Suomen profiilia siten, että olisimme kaikkien oppilasryhmien kohdalla yhtä yksinäisen huippua kuin heikoimpien oppilaiden kohdalla olemme nyt.